

**20. НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ
УРБАНИЗАМ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ**

**20TH SCIENTIFIC-PROFESSIONAL CONFERENCE
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
URBANISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Нови Пазар, 9-11. мај 2024. / Novi Pazar, Serbia, May 9-11, 2024

Уредник / Editor:
др Александар Јевтић

Удружење урбаниста Србије

Serbian Town Planners Association

УДРУЖЕЊЕ УРБАНИСТА СРБИЈЕ
SERBIAN TOWN PLANNER ASSOCIATION

РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД
REPUBLIC GEODETIC AUTHORITY

20. НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

„УРБАНИЗАМ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ”

20TH SCIENTIFIC-PROFESSIONAL CONFERENCE
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION

“URBANISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT”

Нови Пазар, 9-11. мај 2024. / Novi Pazar, Serbia, May 9-11, 2024

Група аутора:	УРБАНИСТИЧКА ИСКУСТВА У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ „ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ГРАЂЕЊУ (ИЗГРАДЊИ)“ / ОДРЖИВИ ГРАД БУДУЋНОСТИ / ПОТРЕБНИ И ПОЖЕЉНИ ОБЛИЦИ И ПАРАМЕТРИ У УРБАНИСТИЧКИМ ПЛАНОВИМА У НАС / КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ ЗА 21. ВЕК / УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНИХ КОРИСНИКА У ДРЖАВНОМ СИСТЕМУ УПРАВЉАЊА НЕПОКРЕТНОСТИМА
Издавач:	Удружење урбаниста Србије, Београд
За издавача:	др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије
Уредник:	др Александар Јевтић
Рецензенти:	др Бранислав Антонић, Архитектонски факултет Универзитета у Београду Доц. др Малина Чворо, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бања Луци др Милица Игић, Грађевинско-архитектонски факултет Универзитета у Нишу
Научни одбор:	Проф. др Александра Ђукић, председник, Архитектонски факултет Универзитета у Београду др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије Проф. др Марија Маруна, Архитектонски факултет, Београд Доц. др Милена Динић Бранковић, Грађевинско-архитектонски факултет Ниш В.проф. др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски факултет, Београд др Божидар Манић, Институт за архитектуру и урбанизам Србије др Игор Марић, Савез инжењера и техничара Србије В.проф. др Ратка Чолић, Архитектонски факултет Универзитета у Београду Др Злата Вуксановић Мацура, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ др Саша Чворо, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет, Бањалука Проф.др.Ненад Липовац, Свеучилиште у Загребу Архитектонски факултет Проф. др Светислав Г. Поповић, Архитектонски факултет, Подгорица др Денис Амбруш, Свеучилиште у Ријеци, Грађевински факултет Проф. др Нусрет Мујагић, Универзитети у Сарајеву и Тузли Проф. др Дарко Реба, Департман за архитектуру и урбанизам ФТН, Нови Сад Проф. др Драган Коматина Архитектонски факултет Подгорица Проф. др Весна Златановић Томашевић, Удружење инжењера Београда др Марија Лалошевић, Урбанистички завод Београда др Дејан С. Ђорђевић, Агенција за просторно планирање и урбанизам Републике Србије др Верољуб Трифуновић, Удружење урбаниста Србије Проф. др Невена Васиљевић, Шумарски факултет, Београд мр Борко Драшковић, Републички геодетски завод мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије мр Миодраг Ференчак, Удружење урбаниста Србије
Организационо-програМСки одбор:	Зоран Д. Јовановић, председник, Републички геодетски завод, УУС Светлана Јаковљевић, Удружење урбаниста Србије Лазар Мандић, ЈП Урбанизам, Крагујевац Татјана Симоновић, Удружење урбаниста Србије, ИКС Србије Бојан Алимпић, ЈП Инфраструктура, Шабац Милка Павловић, ЈУП План, Рума Славица Ференц, ЈП Инфраструктура, Шабац Лидија Николић Стефановић, Град Ниш, градски урбаниста Марија Пауновић Милојевић, Инфоплан, Аранђеловац Марина Благојевић, Општина Лепосавић
Технички уредник:	Светлана Јаковљевић
Дизајн корица:	Лазар Мандић
Тираж:	300 примерака
Штампа:	СЗР Копирница „ДУГА“, Крагујевац
Година:	2024.
ISBN:	978-86-84275-49-5

Зборник радова је штампан уз подршку:

МИНИСТАРСТВА НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА РС
и
ИНЖЕЊЕРСКЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

Authors:	EXPERIENCE IN URBAN PLANNING AND DESIGN DURING THE 20 YEARS OF THE IMPLEMENTATION OF THE LAW ON PLANNING AND CONSTRUCTION / SUSTAINABLE CITY OF THE FUTURE / NECESSARY AND DESIRED FORMS AND PARAMETERS IN OUR URBAN PLANS / REAL ESTATE CADASTRE FOR THE 21 ST CENTURY / THE ROLE OF PROFESSIONAL USERS IN THE STATE SYSTEM OF REAL ESTATE MANAGEMENT
Publisher:	Serbian Town Planner Association
For Publisher:	Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association
Editor:	Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association
Reviewers:	Dr. Branislav Antonić, University of Belgrade – Faculty of Architecture Asst.Prof. Dr. Malina Čvoro, University of Banja Luka – Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, Dr. Milica Igić, University of Niš – Faculty of Civil Engineering and Architecture
Scientific committee:	Prof. Dr. Aleksandra Đukić, University of Belgrade – Faculty of Architecture Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association Prof. Dr. Marija Maruna, University of Belgrade – Faculty of Architecture Asst.Prof. Dr. Milena Dinić Branković, University of Niš – Faculty of Civil Engineering and Architecture Assoc.Prof. Dr. Danijela Milovanović Rodić, University of Belgrade – Faculty of Architecture Dr. Božidar Manić, Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia, Belgrade Dr. Igor Marić, Union of Engineers and Technicians of Serbia Assoc.Prof. Dr. Ratka Čolić, University of Belgrade – Faculty of Architecture Dr. Zlata Vuksanović Macura, Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA Dr. Saša Čvoro, University of Banja Luka – Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy Prof. Dr. Nenad Lipovac, University of Zagreb – Faculty of Architecture Prof. Dr. Svetislav G. Popović, University of Montenegro – Faculty of Architecture Dr. Denis Ambruš, University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering, Prof. Dr. Nusret Mujagić, Universities in Sarajevo and Tuzla Prof. Dr. Darko Reba, University of Novi Sad – Faculty of Technical Sciences, Department of Architecture & urban planning Prof. Dr. Dragan Komatina, University of Montenegro – Faculty of Architecture Prof. Dr. Vesna Zlatanović Tomašević, Association of Belgrade Engineers Dr. Marija Lalošević, Urban Institute of Belgrade Dr. Dejan S. Đorđević, Spatial Planning and Urbanism Agency of the Republic of Serbia Dr. Veroljub Trifunović, Serbian Town Planner Association Prof. Dr. Nevena Vasiljević, University of Belgrade – Faculty of Forestry Mg. Borko Drašković, Republic Geodetic Authority Mg. Dušan Minić, Serbian Town Planner Association Mg. Miodrag Ferenčak, Serbian Town Planner Association
Organising and programme committee:	Zoran D. Jovanović, President, Serbian Town Planner Association Svetlana Jakovljević, Serbian Town Planner Association Lazar Mandić, PE “Urbanism” Kragujevac Tatjana Simonović, PE “Gradac” Čačak Bojan Alimpić, PE “Infrastructure” Šabac Milka Pavlović, PUE “Plan”, Ruma Slavica Ferenc, PE “Infrastructure” Šabac Lidija Nikolić Stefanović, Chief Urbanist of the City of Niš Marija Paunović Milojević, “Infoplan” Arandelovac Marina Blagojević, Municipality of Leposavić
Technical editor:	Svetlana Jakovljević
Desing:	Lazar Mandić
Number of copies:	300
Print:	“DUGA” Printing house, Kragujevac
Year:	2024
ISBN:	978-86-84275-49-5

The proceedings were printed with the support:

REPUBLIC OF SERBIA – MINISTRY OF SCIENCE, TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT AND INNOVATION

and

SERBIAN CHAMBERS OF ENGINEERS

I	УРБАНИСТИЧКА ИСКУСТВА У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ „ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ГРАЂЕЊУ (ИЗГРАДЊИ)“	1
	мр Миодраг Ференчак ПРИЛОГ ЗА БУДУЋУ АНАЛИЗИ ЗАКОНА О УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ И УРЕЂЕЊУ НАСЕЉА У СРБИЈИ	3
	др Јасмина Ђокић Павков, Ана Граовац, Љубица Славковић, Ксенија Радовановић КАКО ЗАТВОРИТИ КРУГ: КОНТРОЛА ПЛАНОВА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПЛАНИРАЊА КРОЗ МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈУ	11
	Бранимир Ћирић ДА ЛИ СЕ ИШТА ПРОМЕНИЛО? ПСИХОЛОГИЈА ПЛАНЕРА УРБАНИСТЕ; „НАПАСТВОВАЊЕ СТРУКЕ“, ДЕСЕТ ГОДИНА ПОСЛ.	17
	мр Драган Дрндаревић УРБАНИСТИЧКО ИСКУСТВО НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „ЂЕРДАП“ У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ИЗГРАДЊИ	19
	Нађа Вујовић ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ИСТРУМЕНАТА УРБАНОГ МЕНАЏМЕНТА У ПРОЦЕС ИЗРАДЕ УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА	27
	Марија Косовић, Милица Хаџи Арсеновић ИЗАЗОВИ У ДЕФИНИСАЊУ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ ШИНСКИХ СИСТЕМА У БЕОГРАДУ	33
II	ОДРЖИВИ ГРАД БУДУЋНОСТИ	41
	Проф др Борислав Стојков ОДРЖИВИ РАЗВОЈ – ШАНСА ЗА БУДУЋНОСТ	43
	мр Миодраг Ференчак ОСВРТ НА НЕКЕ ПРОМЕНЕ У СХВАТАЊУ ГРАДА И У СХВАТАЊУ УРБАНИЗМА У СРБИЈИ	55
	dr Dusia Trpčevska-Andjelković, mr. Andrijana Andreeva, mr Julijana Stavrevski, Ivan Arsovski SUSTAINABLE CITIES OF THE 21ST CENTURY – THE CASE OF SKOPJE	61
	doc. dr. sc. Denis Ambruš GRAD NA RJEČINI – SPONTANI VS. BIROKRATIZIRANI GRAD	69
	Дијана Гвозден Слишко, Неда Живак, Марко Иванишевић ГРАД БАЊА ЛУКА – ПАМЕТНИ ГРАД БУДУЋНОСТИ	75
	Теодора Живковић, Проф. др Александра Ђукић РЕГЕНЕРАЦИЈА ПРИОБАЉА БЕГЕЈСКОГ КАНАЛА У ТЕМИШВАРУ У ФУНКЦИЈИ ЕКОЛОШКЕ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ	81
	Едита Љаља, Проф. др Александра Ђукић КУЛТУРНЕ КАПИЈЕ ТЕМИШВАРА: РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ИНДУСТРИЈСКЕ БАШТИНЕ УВОЂЕЊЕМ КУЛТУРНОГ ХАБА	89
	Александра В. Милошевић ГРАДОВИ СУТРАШЊИЦЕ И УРБАНИСТИЧКЕ УТОПИЈЕ	97
	Весна Теофиловић ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ГЛОБАЛНИХ РАЗВОЈНИХ КОНЦЕПАТА У УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ НА ПРИМЕРУ КОНЦЕПТА ОДРЖИВОСТИ	105
	Марија Стојковић ХИБРИДИЗАЦИЈА ЈАВНИХ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА КАО СРЕДСТВО ОДРЖИВЕ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ	113
	Др Марија Лалошевић, Ана Јововић ПЛАНИРАЊЕ ЈАВНИХ УРБАНИХ ПОДЗЕМНИХ ПРОСТОРА: КОЈА ЈЕ МЕРА ЗА ЧОВЕКА?	121
	Ас. др Бранислав Антонић ГРАДОВИ У СРБИЈИ ПОСЛЕ ПОПИСА 2022. ГОДИНЕ: НОВИ РАЗВОЈ КРОЗ УРБАНО ОПАДАЊЕ!	129
	Татјана Здравковић, Марија Јовановић, Виктор Вељовић, Ратка Чолић СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЛЕСКОВЦА – НОВИ ИЗАЗОВ ЗА ЈЕДИНИЦУ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	139

II Одрживи град будућности

ХИБРИДИЗАЦИЈА ЈАВНИХ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА КАО СРЕДСТВО ОДРЖИВЕ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ**HYBRIDIZATION OF PUBLIC CITY SPACES AS A TOOL FOR SUSTAINABLE URBAN REGENERATION****РЕЗИМЕ**

Последњих година смо сведоци све израженије тенденције комбиновања и мешања различитих урбаних структура, програма и активности којима настају хибридни градски простори. Хибридикација као метод подразумева ново успостављање односа између садржаја и елемената простора којим се увећава његова мултифункционалност, флексибилност и потенцијално проширује спектар користи. Због тога се у урбанистичкој теорији и пракси препознаје као могући катализатор стварања одрживих урбаних средина. Међутим, постојећи теоријски дискурси осветљавају поједине димензије хибридикације простора, али не омогућавају њено сложено и свеобухватно разумевање у односу на специфичне аспекте доприноса јавних простора одрживом урбаном развоју. У том смислу је циљ овог рада да идентификује и дефинише различите димензије/аспекте хибридикације јавних градских простора и да на одабраним примерима (Хајлајн и Ла Вилет) размотри и дискутује о доприносу специфичних аспеката хибридикације еколошкој, економској и друштвеној одрживости. Преиспитује се однос град-природа и позитиван регенеративни ефекат који процес хибридикације јавних простора може имати на шире урбано подручје, па и сам град. Резултати истраживања упућују да хибридни простори имају регенеративну моћ, успостављају нове микро и макро просторне односе, важни су за економски развој, и могу бити покретачи значајних друштвених промена.

Кључне речи: хибридикација, јавни градски простор, одрживост, урбана регенерација

ABSTRACT

In recent years, we have witnessed an increasingly pronounced tendency to combine and mix different urban structures, programs, and activities that create hybrid urban spaces. Hybridization as a method implies a new relationship between the content and the elements of the space, which increases its multifunctionality, flexibility and potentially expands the range of uses. Therefore, in urban theory and practice, it is recognized as a possible catalyst for the creation of sustainable urban environments. However, the existing theoretical discourses shed light on certain dimensions of spatial hybridization but do not enable its complex and comprehensive understanding in relation to specific aspects of the contribution of public spaces to sustainable urban development. In this sense, this paper aims to identify and define different dimensions/aspects of hybridization of public urban spaces and to consider and discuss the contribution of specific aspects of hybridization to ecological, economic, and social sustainability using selected examples (High Line and La Villette). The relationship between the city and nature and the positive regenerative effect that the process of hybridization of public spaces can have on the wider urban area, including the city itself, are reexamined. The research results suggest that hybrid spaces have regenerative power, establish new micro and macro spatial relationships, are important for economic development, and can be initiators of significant social changes.

Keywords: hybridization, public urban space, sustainability, urban regeneration

1. УВОД

Рад се бави преиспитивањем концепта хибридикације јавних градских простора у контексту доприноса аспектима одрживе урбане регенерације.

Са повећањем пажње која је протеклих година усмерена ка урбаном дизајну и његовој улози у одрживом развоју, све су учесталији покушаји да се опише, процени и побољша квалитет јавних градских простора. Јавни простори се, поред тога што доприносе урбаној, могу посматрати и као индикатори урбане одрживости. Наиме, појаве попут еколошке деградације, економског слабљења, неискоришћеност и девастација простора су показатељи неодрживих животних образаца и урбаног развоја (Živković et al., 2019). У том смислу квалитетни и витални јавни простори, у еколошком, економском и друштвеном смислу, су кључни за одрживу урбану регенерацију која као механизам доприноси даљем развоју града.

Концепт хибридикације јавног јавног простора се не може једнозначно одредити обзиром да се интерпретира на различите начине, у односу на просторне, друштвене, културне и друге одреднице. Имајући у виду да је употреба концепта хибридикације у области архитектуре и урбанизма вишезначна и подложна интерпретацијама, основно питање на које ће

¹ Марија Стојковић, истраживач-приправник, Универзитет у Београду-Архитектонски факултет, Департман за урбанизам, Београд, Србија, stojkovic.marija4@gmail.com. ORCID: 0009-0005-0871-0589.

овај рад покушати да одговори је: како и на којим нивоима идентификовани аспекти хибридикације јавних простора доприносе еколошкој, друштвеној и економској одрживости. Ово питање је условило структуру рада. Наиме, у првом делу се разматрају интерпретације појма хибридикације у релацији са простором, а затим се утврђују различити аспекти хибридикације јавног простора. Резултати првог дела рада успостављају основу за други, у којем се разматрају аспекти хибридикације на конкретним примерима јавних простора и успоставља се веза са одрживом урбаном регенерацијом. На основу манифестације три аспекта хибридикације (програмски, просторни и културолошки) који се читају на два одабрана примера, парка Хајлајн (High Line) и парка Ла Вилет (La Villette), идентификују се ефекти хибридикације на регенерацију ширег и ужег подручја, економски развој, креирање новог идентитета места, диверзификацију и инклузивност.

2. КОНЦЕПТ ХИБРИДИКАЦИЈЕ ЈАВНИХ ПРОСТОРА

ХИБРИДНОСТ (ХИБРИДИКАЦИЈА) је истраживана у оквиру различитих дисциплина као што су генетика, ботаника, социологија, предузетништво и организационе студије, информационе технологије, па и урбано планирање и архитектура. Због тога постоје различита тумачења и интерпретације овог појма. Опште је прихваћено да је она неизбежна последица брзих промена у граду, интензивне глобализације, дигитализације, процеса економске, друштвене и културне трансформације и фузије. У области архитектуре и урбаног планирања хибриднаост се везује, а понекад и поистовећује са појмовима мултифункционалности и флексибилности. Поједини аутори кажу да је хибридикација у пољу архитектуре и урбанизма углавном комбинација просторно-функционалних и друштвених интеракција у зградама и урбаним просторима, односно комбинација просторне и функционалне димензије (Cho et al., 2016, 2017; Migliore et al., 2021 из Di Marino et al., 2023).

2.1. Хибридикација и простор

У контексту архитектуре, а самим тим и простора, појам хибридикације се јавља тек у другој половини прошлог века, иако се многа ранија архитектонска дела могу окарактерисати као хибридна. Идеја се формирала из разлога повећања густине становника у градовима, а решење је виђено у преклапању, мешању функција, што се развило у концепт вертикалних градова и зграда мешовите намене (*eng. mixed use building*). Неопходно је направити дистинкцију између контекста у којем се хибридна архитектура помињала у прошлом веку, који је означавао пре свега објекте мешовите намене и контекста савременог тумачења. Наиме, хибридне просторе карактерише мултидисциплинарни приступ, остваривање различитих типова веза, рекомбинација, симбиоза мноштва аспеката, виртуелност, савремена технологија, решења у области пејзажне архитектуре и урбане инфраструктуре, везе фрагмената прошлости и савремености, културе и природе. Џозеф Фентон (Fenton, 1985) у свом есеју о хибридим – хибридним зградама, наводи да је хибридна архитектура нова парадигма у архитектури, са старим значењем. Наводи да је хибрид у архитектури одговор на притиске и захтеве метропола узрокован повећањем вредности земљишта и ограничењима урбане матрице и прописа. Хибриднаост настаје као производ сложених економских, друштвених и политичких прилика с једне стране, и ограничених просторних ресурса са друге. Постмодернистичка наука о сложености, као што су нелинеарна динамика, синергија, теорија самоорганизације, теорија хаоса, теорија дисипативних структура и фрактална геометрија, утицала је и још увек утиче на развој модерног архитектонског мишљења, што се може објаснити појавом нових типова мултифункционалних простора – хибридних простора (Jencks, 1995).

Ако говоримо о хибридима кроз идеју културе и идентитета, у контексту архитектонске и урбанистичке теорије и праксе, Рем Колхас (Rem Koolhaas) се залаже за хетерогеност, мешање и експанзију кроз процес хибридикације. Када је реч о будућности града Колхас га описује као простор где се путеви укрштају, корисници мешају, а границе су замагљене. У свом есеју „*What Ever Happened to Urbanism*“, Колхас говори о хибридикацији простора на нивоу града и урбанизма. Он сматра да урбанизам не треба да се бави планирањем на начин на који се до сада бавио, да нема потребе за стабилним конфигурацијама, конкретним дефиницијама или ограничењима. Нови урбанизам треба да омогући пројектовање елемената који ће подржати развојне процесе, без икаквих тенденција да се кристализују кроз одређену форму. Град, сматра Колхас, треба да добије нови облик кроз инфраструктурну манипулацију у корист стварања матрице за бесконачну хибридикацију.

„...urbanism will never again be about the "new;" only about the "more" and the "modified"...²

У Колхасовом "модификованом" се налази простор за хибриднаост као концепт у архитектури и урбанизму. Хибридно никада није ново, настаје изменом (модификовањем) постојећег. У том смислу, идеја није да се изгради „ново“ или да се изгради „још“ већ преиспитивање тренутног, како би то тренутно постало ефикасније и друштвено корисније.

Нешто новије становиште је да се урбана хибридикација може тумачити као модел деловања архитектонско-урбанистичке праксе. С тог становишта, хибридикација се може објаснити као процес који је супротан структуралном зонирању, креирању монофункционалних урбаних простора и реплицирању стереотипних типологија. Урбана хибридикација је повезана са присуством и развојем хибридних форми, типологијом насеља и хибридних зграда. Хибридикација је у том смислу процес пројектовања композиције користећи се пресецима различитих врста простора, на различитим просторним нивоима (Shan,

² Koolhaas Rem and Mau Bruce. S,M,L,XL, The Monicelli Press, New York, 1995, p.969.

2017). У том смислу, карактеристика „слојевитости“ се истиче као битна одредница урбане хибридикације (просторне и/или програмске). Урбана хибридикација је одређена вишеслојним и вишеструким урбаним ткивом, то омогућава да се у градској структури креирају вишезначни простори (објекти), који повезују различите културне, историјске и друштвене делове (слојеве) града (Zanni, 2012).

Функционална засићеност хибридних простора зависи од урбанистичког контекста и њихове позиције. Најпопуларнији хибридни простори данас су они који комбинују стамбене, друштвене и рекреативне функције. Дизајн хибридних простора се заснива на теорији пејзажног урбанизма, омогућавајући флексибилну трансформацију из урбаног у природни простор. Дакле, можемо закључити да се пројектовање градских хибридних простора заснива на мултидисциплинарном приступу, акумулирањем савремених принципа планирања, дефинисаних тренутним урбаним контекстом (Krasilnikova & Klimov, 2020). Значај урбаног контекста у процесу хибридикације савремених урбаних простора истичу и други аутори. Приликом редифинисања подручја, савремени хибридни развој мења форму, размеру, границе и локацију јавних простора, начине на које они комуницирају са својом околином и начине на које се користе, доживљавају и управљају. На тај начин, урбани простор постаје потпуно хибридован са осталим функцијама развоја (Choe et al., 2016).

2.2. Аспекти хибридикације јавног простора

Услед савремених тенденција трансформација урбаног простора, примећена је потреба за реконцептуализацијом јавног простора на флексибилнији и инклузивнији начин. Поред тога, концепт јавних простора какав је он данас, је отворенији и подложнији креирању нових, хибридних урбаних модела. (Choe et al., 2016). Концепт хибридикације, примењен на јавним просторима, мења начини на који се концептира њихова функционалност, и осмишљава програм за кориснике, редифинише њихово обликовање и везе са окружењем, такође утиче на то како се њима управља, и успоставља нова друштвена значења и границе. У том контексту, у овом поглављу издвојени су аспекти хибридикације јавног простора који се односе на програмску, просторну, власничку, дигиталну, тематску и културолошку хибридикацију.

ПРОГРАМСКА/ФУНКЦИОНАЛНА ХИБРИДИЗАЦИЈА: Програмаско или функционално мешање, укрштање је често присутан аспект хибридикације који се користи у пољу архитектуре и урбанизма, који се може јасно препознати у урбаном простору. Елементи мултифункционалности и флексибилности, кроз које најлакше идентификујемо програмску хибридикацију доприносе не само богатим и разноликим садржајем, већ пре свега увезивању људи, објеката и функција. Нан Елин о хибридности говори управо у вези са појмом повезивања. Појмови хибридности и повезивања нису нови у урбанизму, али сада добијају нове начине примене с обзиром на велике промене које се дешавају околини, пејзажу и начину живота. Новија перспектива ставља акценат на занемарене или напуштене углове наших пејзажа (браунфилд и грејфилд локације). Хибридикација и повезаност стварају симбиозу људи и природе, зграда и пејзажа, долази до програмске хибридикације, урбане и на крају, као резултат настају нове типологије. Унакрсно програмирање или програмска интеграција може се постићи просторно као и временски, током дана, недеље или године. Оно омогућава да се људи и активности спајају и комбинују на начине на које раздвајање функција то не дозвољава. Програмска интеграција се може остварити кроз намерне одлуке дизајнера и планера или спонтано од стране различитих актера. Неке савремене интеграције подсећају на оне прединдустријске, као што су становање изнад продавнице и комбиновање простора за живот/рад. Мешање садржаја попут биоскоп/ресторан, књижара/кафе, урбани трг или паркинг по дану/биоскоп на отвореном ноћу су неки од примера испољавања програмског интензивирања који је и даље прединдустријски али представља корак даље. Конкретни нови случајеви унакрсног увезивања програма се препознају кроз примере пословних зграда са кошаркашким тереном и заједничким дневним боравком, затим идеју стварања заједнице кроз такозване међугенерациске зграде (комбинује се дневни боравак, центар за заједницу тинејџера, континуирано образовање и центар за старије), као и комбиновање садржаја школе која је уједно и центар заједнице, сајбер кафе, перионица веша/клуб (Ellin, 2006). Програмски или функционални хибриди комбинују различите активности које су међусобно компатибилни, док сугеришу неконвенционални начини коришћења простора. Флексибилан и мултифункционалан дизајн су неки од механизма који се користе како би се омогућила максимална искоришћеност простора и задовољиле потребе свих група корисника (Choe et al., 2016).

ПРОСТОРНА ХИБРИДИЗАЦИЈА: Просторна хибридикација урбаног простора се огледа кроз структурне сложености и технолошке иновације, као и њихов однос према непосредном окружењу. Она подразумева формирање нових просторних услова за приступ и повезивање и омогућава физичку флексибилност и иновативне јавне намене. Комплексне форме, диспозиције, хибридне унутрашње и спољашње везе, подземни, вишеслојни или издигнути јавни простори су неки од примера манифестација новог хибридног урбаног простора (Choe et al., 2016).

ВЛАСНИЧКА ХИБРИДИЗАЦИЈА: Поред програмског и просторног аспекта хибридикације, постоји и власничка или оперативна хибридикација, која се тиче нових услова за просторно преговарање, у смислу редифинисања конвенционалних појмова граница, територијалности и приступачности кроз питања власништва, привременог присвајања, коришћења и управљања простором. У савременом урбаном развоју уговорни односи, као што су јавно-приватна партнерства, играју све важнију улогу. Иако се тренутно преовлађујући начини управљања јавним простором и даље могу чинити прилично традиционалним, постепени пренос одговорности за управљање са јавног на приватни сектор кроз различите врсте уговора је неизбежан, чиме се мења само значење јавног простора (Choe et al., 2016).

ДИГИТАЛНА ХИБРИДИЗАЦИЈА: Технологија је незаобилазни аспект хибридикације и омогућава да се њоме повезује физички и виртуелни простор. Поједини теоретичари сматрају да хибридность не може постојати без приступа дигиталним технологијама. У том смислу, простори се могу назвати хибридни када различите друштвено-просторне везе настају у

њему, чиме се омогућава спајање физичког и дигиталног (Volpi & Oprohmolla, 2017; Houghton et al., 2015; Bazzanella, 2014; de Souza i Silva, 2006 цитирано у Di Marino, 2023.)

ТЕМАТСКА ХИБРИДИЗАЦИЈА: У оквиру анализе активности места, а то су тргови, дворишта, баште и паркови, препозната је тематска хибридна као једна од категорија за препознавање активности у урбаном простору. Тематска хибридна показује у којој мери су понашања у месту (тргу, парку...) фокусирана и организована око централне сврхе или теме, или су активности измешане и нетематске. Тематска активност често произилази из доминантне функције или зграде или еволуира као градска традиција. Ове мешавине понашања могу се узајамно подржавати, јер заједно поспешују и доприносе енергији простора, а могу бити и контрадикторни (Carmona & Tiesdell, 2007).

КУЛТУРОЛОШКА ХИБРИДИЗАЦИЈА: Хибридикација као процес подразумева и успостављање нових културолошких и друштвених поредака. Значење хибридности варира и мења се не само током времена већ и у различитим културама, а то ствара различите обрасце хибридности. Важност хибридности је у томе што она, проблематизује границе. Хибридна је терминологија и сензибилитет нашег времена у смислу да границе и прелазак граница обележавају наше време. Класне и родне границе су мање строге него раније, естетске границе су све пропусније, са културама које се мешају, у науци је концепт граница између дисциплина постао старомодан, с тога он закључује да је хибридна за културу оно што је деконструкција за дискурс - превазилажење бинарних категорија (Nederveen, 2001).

Даље у раду ће се детаљније говорити о програмској, просторној и културолошкој хибридикацији, препознатој на одабраним примерима паркова као урбаних јавних простора, парка Хајлајн и парка Ла Вилет, а затим и дискутовати о њиховом доприносу еколошкој, економској и друштвеној одрживости.

3. ХИБРИДИЗАЦИЈА ЈАВНОГ ПРОСТОРА КАО СРЕДСТВО ОДРЖИВЕ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ – примери из праксе

The High Line и La Villette су у овом раду одабрани као примери на којима ће бити препознати аспекти хибридикације и на којима ће се сагледати њихови ефекти на одрживи урбани развој. Упркос различитом просторном карактеру, Хајлајн је простор који се развија линеарно, а Ла Вилет површински, оба пројекта представљају случајеве урбане регенерације некадашње индустријске зоне у зелене јавне просторе (паркове). уз коришћење низа различитих друштвених, просторних и програмских варијација. Захваљујући бројним сличностима, али и разликама, ова два примера омогућавају шири преглед и разумевање аспеката хибридикације и њихових утицаја на друштвену, еколошку и економску одрживост.

3.1. Парк Хајлајн – Аспекти хибридикације

Принцип пренамене затечене инфраструктуре и активирања пејзажа можемо идентификовати на примеру парка Хајлајн у Њујорку. Хајлајн се налази на издигнутој структури некадашње железничке пруге, изграђеној 1930 – их година, на западној страни Менхетна. Парк је дизајнирала фирма за пејзажну архитектуру, James Corner Field Operations и архитекте Diller Scofidio+Renfro у сарадњи са локалном заједницом и организацијом Friends of the High Line (<https://www.thehighline.org> 22.09.2023). Овај простор је трансформисан два пута, једном од стране природе и кроз пропадање изграђене структуре, и други пут од стране архитеката који су га трансформисали у јавни парк, а који су се надовезали на хибридни карактер онога што су затекли. На пројекту се одражава сложена реалност креирања јавног простора у савременом друштву, потенцијал заборављених простора и мултифункционалност паркова.

Хајлајн је пример другачијег погледа на устаљено „бинарно“ разумевање односа града и природе, у хибридно, где идеје и града и природе коегзистирају у такозваним просторима који се преклапају (преплетеним просторима/imbricated space). Преплетени простори су један пример шире хибридности града и природе, који има онтолошке, културне и просторне импликације (Wachsmuth 2012, 2014; Angelo 2016). „Преплетеност“ сугерише мешање или слојевитост више компоненти, које се у просторима као што је Хајлајн манифестује кроз преплитање изграђених и природних материјала. На овом примеру, „природа“ је представљена као побуненичка – која тражи просторе које су људи некада освојили. „Град“ је представљен као рушевина – кроз рђање и труљење изграђене средине. Преплетени простори се разликују од других простора урбане природе, као што су градски паркови, по томе што циљ није „бежање из града“, они не представљају уточиште од градског живота и то им није ни намера.

ДРУШТВЕНИ, ЕКОНОМСКИ И ЕКОЛОШКИ ДОПРИНОС ПАРКА ХАЈЛАЈН ОДРЖИВОЈ РЕГЕНЕРАЦИЈИ:

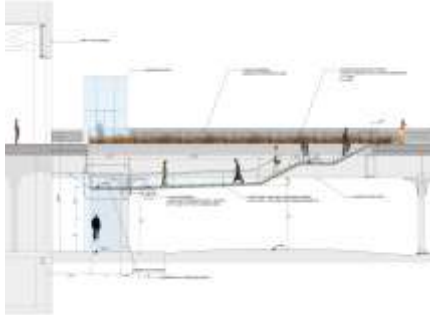
Међу бројним примерима регенерације, парк Хајлајн се издваја својим иновативним, еколошким и друштвено сензитивним приступом концептирању и уређењу јавног простора, уз доказан економски допринос ширем и ужем подручју града.

Друштвени допринос: Хајлајн креира простор за људске активности, рекреацију, социјалну интеракцију у густо насељеној урбаној средини где људи могу постати изоловани. Својим дизајном даје утисак вечно недовршености тако да може да подржи раст и промене током времена, стварајући место ангажовања заједнице, повезаности и инспирације.

Економски допринос: Атрактивни јавни простори имају доказане позитивне друштвене и еколошке доприносе. Међутим, Хајлајн је пример где се његов економски утицај издвојио као најзапаженији, у контексту убрзаног повећања вредности постојеће имовине и грађења нових зграда у окружењу. Густо изграђена западна страна Менхетна је омогућила да Хајлајн постане покретач налета изградње. У случају Хајлајна уложених 115 милиона долара у изградњу пројекта, је донело преко 2 милијарде долара приватних инвестиција у непосредној околини. Поред тога, отворено је 12 000 радних места, удвостручена је вредност имовине у околини и Хајлајн посетио око 5 милиона посетилаца годишње (Ascher & Uffer, 2015).

Еколошки допринос: Поред друштвених користи, битно је истаћи да све компоненте зелене инфраструктуре као што је Хајлајн, имају еколошке вредности саме по себи. Поред тога, атрактивни зелени јавни простори, када су пројектовани према еколошким принципима, као што је овде случај, могу утицати и на побољшање квалитета животне средине урбаног простора утичући на урбану климу, квалитет воде и ваздуха, смањење интензитета саобраћаја и побољшање квалитета ваздуха.

ТАБЕЛА 1: Приказ аспеката хибридикације и њиховог доприноса одрживости на примеру парка Хајлајн

	Аспекти хибридикације	Илустрација
1	ПРОГРАМСКА ХИБРИДИЗАЦИЈА Интеграција садржаја - Парковски-рекреативни садржај (шеталиште, видиковци, пасажи са додатним наменама, просторне целине за одмор и дружење...); - Уметност-културни садржај (мултимедијални савремени уметнички програм, скулптуре, перформанси...); - тематске баште – еколошки садржај (16 зона башти са одабраним биљним врстама)	 Извор: https://www.thehighline.org/design/
2	ПРОСТОРНА ХИБРИДИЗАЦИЈА - Просторна слојевитост – издигнута сложена линијска структура - Просторна флексибилност - Карактер преплетеног простора (енг. <i>imbricated space</i>) мења просторни однос града и природе - Креирање физичке повезаности са окружењем - Преиспитивање границе град-природа	 Извор: https://www.thehighline.org/design/
3	КУЛТУРОЛОШКА ХИБРИДИЗАЦИЈА - Увођење новог значења градског парка - Промена идентитета читавог подручја - Сучељавање капиталистичке идеје и идеје премодерности и заједнице - Сједињавање града и природе између индустријског наслеђа и човековог деловања	 Извор: https://www.architonic.com/es/project/diller-scofidio-renfro-high-line/5106071

3.2. Парк Ла Вилет – аспекти хибридикације

Парк Ла Вилет је реализован између 1985. и 1995. године у деветнаестом арондисману Париза. Простире се на површини од 55 хектара и био је највећи јавни парк у централном делу Париза. 1982. године је отворен међународни конкурс за дизајн овог јавног простора, а међу 472 пристигла рада из 37 земаља, победио је пројекат тима који је предводио архитекта Бернард Чуми (Bernard Tschumi), након другог круга конкурса (https://en.lavillette.com/page/history-heritage_a175/1 22.09.2023.).

Тадашње преовлађујуће мишљење, исказано у распису конкурса, је било да постоји неусклађеност између правца у којем се развијају паркови и савремено урбано друштво. Критика је оцелљивала парковске површине као неинспиративне зелене површине, које немају друштвени значај, не подстичу интерактивност и којима недостаје креативно разматрање простора. Став је био да су паркови постали генерични и да су изгубили значај као центри активности за широки спектар градског становништва. С тога је парк је замишљен као значајан импулс промене за сам Париз, али и за читаву државу. Међутим, поред незадовољства савременим правцем парковског дизајна и коришћења ових простора, истраживањем локације

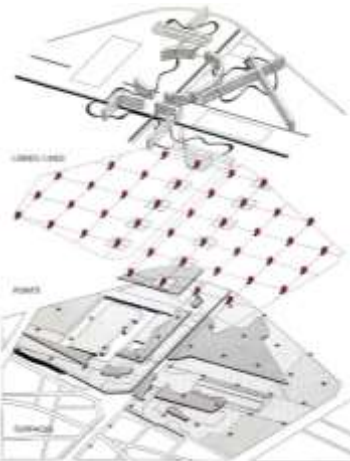
откривени су бројни остаци индустријског и железничког материјала. Све то је пројекат парка Ла Вилет ставило у позицију катализатора урбане обнове овог подручја (van der Velde, 2012).

‘... the superimposition of three coherent structures can never result in a super-coherent mega-structure, but in something undecidable, something that is the opposite of a totality.’³

Чуми полази од трослојног дијаграма који се састоји од тачака, линија (праваца) и равни (површина). Оваквом поставком елементи се постављају у однос супротности, са циљем стварања неочекиваних комбинација (хибрида) између функција и простора. Аутор је на овај начин дао одговор преовлађујућем приступу организације паркова, где се подразумевало уређење простора и програма у оквиру једне композиције и то у једној равни.

Стратегија је била да се програмски захтеви испуне кроз распоређивање садржаја по различитим слојевима (лејерима). Резултат ове стратегије је стварање алтернативне просторне шеме. Која се огледа у комплексној архитектонској структури, без подилажења устаљеним правилима композиције, хијерархије и реда. Могућност концептуализације таквог приступа је повезана са развојем техника и метода архитектонског и пејзажног представљања (van der Velde, 2012). У приступу дизајну, оваква поставка експериментише са односом између зграде и зелене површине, парка и града, и између пејзажа и урбаног подручја. Уобичајени парковски елементи зеленила су одсутни или потиснути, композиција се не ослања на утврђене урбане или архитектонске типологије. Резултат је хибридни простор који оспорава појам урбане, пејзажне и архитектонске типологије.

ТАБЕЛА 2: Приказ аспеката хибридикације и њиховог доприноса одрживости на примеру парка Ла Вилет

	Аспекти хибридикације	Илустрација
1	ПРОГРАМСКА ХИБРИДИЗАЦИЈА Програмска слојевитост - с1 - <u>парковски/рекреативни садржај</u> (јавне зелене и рекреативне површине, игралишта за децу, простор за јахање коња...); - с2 – <u>црвене структурне форме</u> (<i>follies</i>) (ресторан, видиковац, кафић, књижара); - с3 - <u>културни садржај</u> (музеји, библиотеке, концертна дворана, Паришка филхармонија и др.) - На нивоу ширег подручја долази до интеграције функција јавне рекреације и стамбене активности	 Извор: https://www.parisunlocked.com/best-of-paris/why-paris-parc-de-la-villette-what-to-do/
2	ПРОСТОРНА ХИБРИДИЗАЦИЈА Просторна слојевитост - с1 – <u>тачка</u>; правилна мрежа са 26 пунктова/објеката (<i>follies</i>), - с2 – <u>линија</u>; линијски праваци/стазе које подржавају мрежу пунктова/објеката - с3 – <u>површина</u>; зелене парковске површине - Комбиновање пејзажних и архитектоничних форми (зелено – црвено) - Просторно повезивање са окружењем (препознавањем и интеграцијом постојећег елемента - канала)	 Извор: https://commons.mtholyoke.edu/architectualblog/2015/12/12/parc-de-la-villette-bernard-tschumi/
3	КУЛТУРОЛОШКА ХИБРИДИЗАЦИЈА - Креирање новог, културног идентитета ширег подручја - Рedefинисање и преобликовање установљеног поимања парка и његовог утицаја на окружење - Испитивање границе између парка и града са идејом да она нестане и да парк прожме у град (стварање новог односа парк – град, као и односа природа – град)	

³ Tschumi, Bernard (1987) Cinégramme folie – le Parc de la Villette, Princeton, Princeton Architectural Press, p. 7.

3.3. Друштвени, економски и еколошки допринос Хајлајна одрживој регенерацији

У парку Ла Вилет, мултифункционалном комплексу, развијено је низ решења у просторном, програмском и еколошком контексту, која су значајно утицала на урбанистичко планирање и допринос друштвеној и економској регенерацији у свом окружењу.

ДРУШТВЕНИ ДОПРИНОС: Програмска хибридикација и њен допринос квалитету јавних простора се најјасније манифестује кроз аспект друштвене одрживости. Програмска слојевитост и интеграција функција утичу на диверзификацију, инклузивност и повезивање корисника. Поред тога, хибридикација парка Ла Вилет има културну димензију, где се кроз симболичко представљање и свакодневно коришћење простора креира специфичан идентитет и карактер места.

ЕКОНОМСКИ ДОПРИНОС: Квалитетни јавни простори могу учинити шира урбана подручја, као и целе градове, атрактивним за туристе и потенцијалне нове становнике, креирајући пожељна места за живот, рад или обилазак. Аспекти хибридикације доприносе увећавању броја услуга, трговине, као и препознатљивости и привлачности места. На примеру парка Ла Вилет позиционирање у односу на осу постојећег канала је било, директно или индиректно, катализатор за урбани развој читавог подручја (Van der Velde, 2012).

ЕКОЛОШКИ ДОПРИНОС: Еколошка вредност урбаног јавног простора заснива се на његовим био-физичким карактеристикама које подржавају природни системи и биодиверзитет (Živković et al. 2019). На примеру парка Ла Вилет хибридикација се испољава кроз прожимање природе и града, повећање количине зеленила и креирање паузе, склада и порозности у урбаном ткиву Париза.

4. ЗАКЉУЧАК

Хибридикација простора представља актуелну тему која се у урбанистичкој теорији и пракси сагледава као могући катализатор стварања одрживих урбаних средина. Полазећи од тога да је реч о сложеном концепту који се може тумачити и користити на различите начине, циљ овог рада био је да овај концепт сагледа у релацији са јавним градским просторима и да идентификује и дефинише његове различите димензије/аспекте. Претпоставка истраживања - да специфични аспекти хибридикације остварују специфичне доприносе друштвеном, еколошком и економском одрживом урбаном развоју, као и да имају позитиван регенеративни ефекат на микро и макро нивоу, проверавана је анализом паркова Хајлајн и Ла Вилет.

Разматрањем разумевања и интерпретације појма хибридикације, хибридикације простора, и јавног простора у урбаној и друштвеној теорији, потврђена је његова вишезначност. Додатно, истраживањем је утврђено да се хибридикација јавног простора, може разумети и читати у простору кроз његове програмске, просторне и културолошке димензије.

Анализа карактера и аспеката хибридикације на примерима из праксе омогућила је да се сагледа њен допринос одрживој регенерацији и донесе неколико закључака. Утврђено је да је концепт хибридикације јавног простора био значајан као средство за достизање одрживости у процесу урбане регенерације. Друго, специфични аспекти хибридикације приказани на примерима могу остварити широк спектар доприноса квалитету јавних простора, који укључују мултифункционалност, просторну и програмску слојевитост, инклузивност и диверзификацију корисника, повећање количине зеленила, атрактивности подручја кроз понуду услуга и друго. Такође уочено је да примена концепта хибридикације може имати ефекат на успостављање нових односа на различитим просторним нивоима, као што су парк-град, и на редифинисању граница као што су линија-површина и изграђено-природно.

Препознавање потребе за свеобухватним разумевањем, а затим систематичним приказом појединачних аспеката хибридикације и њиховим манифестовањем у јавном простору је омогућило бољи преглед специфичних друштвених, економских и еколошких доприноса одрживом урбаном развоју. Хибридикација, схваћена у контексту одрживе урбане регенерације, може бити значајно средство за креирање одрживих, квалитетних и виталних јавних простора.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Ascher, K., & Uffer, S. (2015). The High Line Effect, proceedings of CTBUH 2015 New York Conference, 224-229, <https://global.ctbuh.org/resources/papers/download/2463-the-high-line-effect.pdf>
- Cho, I. S., Heng, C. K., & Trivic, Z. (2016). Re-Framing Urban Space: Urban Design for Emerging Hybrid and High-Density Conditions. London: Routledge
- Di Marino, M., Aboutaleb Tabrizi, H., Chavoshi, S. H., & Sinitsyna, A. (2023). Hybrid cities and new working spaces – The case of Oslo. *Progress in Planning*, (170), <https://doi.org/10.1016/j.progress.2022.100712>
- Ellin, N. (2006). *Integral Urbanism*. London: Routledge
- Fenton, J. (1985). *Pamphlet Architecture 11: Hybrid Buildings*. New York: Princeton Architectural Press.
- Jencks, C. (1995). *Architecture of the Jumping Universe: A Polemic – How Complexity Science is Changing Architecture and Culture*. London and New York: Academic Press.
- Krasilnikova, E., & Klimov, D. (2020). Design Principles Of Hybrid Spaces In Terms Of Urban Planning Regeneration. *WIT Transactions on The Built Environment*, (193).
- Koolhaas, R. (1995). *S,M,L,XL*. New York: The Monacelli Press.
- Loughran, K. (2016). Imbricated Spaces: The High Line, Urban Parks, and the Cultural Meaning of City and Nature. *Sociological Theory*, 34(4), 311–334. DOI:10.1177/0735275116679192
- Nederveen Pieterse, J. (1995). *Globalization as Hybridization: Global Modernities*. M. Featherstone. London: Sage.
- Pluta, K. (2016). Public hybrid spaces as a component of contemporary cities. *Virtual City and Territory. "Back to the Sense of the City: International Monograph Book"*, Barcelona: Centre de Política de Sòl i Valoracions, 157-172. DOI:10.5821/ctv.8054
- Ptichnikova, G. (2020). Hybridization in Architecture. proceedings of the 2nd International Conference on Architecture: Heritage, Traditions and Innovations. DOI:10.2991/assehr.k.200923.044
- Tschumi, B. (1987). *Cinegramme folie – le Parc de la Villette*. Princeton Architectural Press.
- Van der Velde, J.R.T. (2012). Tracing the development of contemporary park-city relationships: Parc de La Villette and Parc André Citroën. Delft University of Technology.
- Volpi, V., & Opromolla, A. (2017). The role of design in supporting the continual emergence of hybrid spaces of interaction within the city. *The Design Journal*, 20, DOI:10.1080/14606925.2017.1352859
- Waldheim, C. (2016). *Landscape as Urbanism A General Theory*. Princeton, NJ and Oxford: Princeton University Press.
- Zanni, F. (2012). *Urban Hybridization*. Milano: Politecnica.
- Živković, J., Lalović, K., Milojević, M., & Nikezić, A. (2019). Multifunctional public open spaces for sustainable cities: concept and application, *Facta Universitatis*, 17(2), 205-219.

Интернет извори

- The High Line <https://www.thehighline.org> (приступ: 8.04.2024.)
- La Villette – Paris https://en.lavillette.com/page/history-heritage_a175/1 (приступ: 10.04.2024.)

=====
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.1/.4(082)

НАУЧНО-стручна конференција са међународним учешћем "Урбанизам и одрживи развој" (20 ; 2024 ; Нови Пазар)

20. Научно-стручна конференција са међународним учешћем "Урбанизам и одрживи развој", Нови Пазар, 9-11. мај 2024. / [организатори] Удружење урбаниста Србије [и] Републички геодетски завод ; [уредник Александар Јевтић] = 20th Scientific-Professional Conference with International Participation "Urbanism and Sustainable Development", Novi Pazar, May 9-11, 2024 / [organizers] Serbian Town Planners Association [and] Republic Geodetic Authority ; [editor Aleksandar Jevtić]. - Београд : Удружење урбаниста Србије = [Belgrade] : Serbian Town Planner Association, 2024 (Крагујевац : Дуга = Kragujevac : Duga). - [10], 314 стр. : илустр. ; 30 cm

Радови на срп., хрв. и енгл. језику. - Текст ћир. и лат. - Тираж 300. - Стр. [5]: Предговор / Александар Јевтић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-84275-49-5

а) Просторно планирање -- Зборници б) Урбанистичко планирање -- Зборници

COBISS.SR-ID 143979529

ЗБОРНИК РАДОВА ЈЕ
ШТАМΠΑНА УЗ ПОДРШКУ

Министарство науке,
технолошког развоја и
иновација

Инжењерска комора Србије

ISBN: 978-86-84275-49-5